

De wet als broddelwerk – giftige giften

Poor man wanna be rich - Rich man wanna be king - And a king ain't satisfied - Till he rules everything^[i]

Maar als je aalmoezen geeft. Laat dan je linkerhand niet weten wat je rechterhand doet.^[ii]

Brasil

In een recente Tonight show liet de komiek John Oliver een oproep van Brazilië 's nieuwe sterke man, Bolsonaro zien die pleitte voor marteling en dictatuur en vervolgens opriep tot eenheid onder de burgers van Brazilië. Oliver legt in hilarische volzinnen uit dat als je in je Facebook profiel opneemt dat martelen een favoriete bezigheid van je is, dat het er dan niet veel toe doet dat je daarna ook 'knuffelen' of andere echt leuke dingen toevoegt. Dat martelen blijft toch hangen.

Filantropie

Het recente WRR-rapport over Filantropie ^[iii] is onverbiddelijk: 'Tot op heden ontbreekt in Nederland een expliciete beleidsvisie op filantropie.' Het is een mooi rapport hoewel het kolderieke begrippen als 'sufficiëntarianisme' ^[iv] bevat. Favoriet is bij mij het afsluitende essay van de socioloog Willem Trommel. ^[v] Het ontbreken van een visie blijkt duidelijk uit het in december 2018 ingediende conceptwetsvoorstel 'Transparantie Maatschappelijke Organisaties'. ^[vi] Waarover hierna meer. Het aan het voorstel gekoppelde consultatierondje maakt niets goed; net als het martelen bij Bolsonaro, dat armzalige wetsvoorstel blijft toch hangen.

Civil society

Er zijn zo'n 350.000 verenigingen en stichtingen in Nederland. Ongeveer 40.000 daarvan hebben de zogenaamde ANBI status – dus fiscaal geprivilegieerd (aftrekbaarheid van giften, vrijdom van schenkingsrecht). Als onderdeel van de civil society is die filantropie zeer wezenlijk voor een land als tegenwicht voor markt en staat. ^[vii] Het is verder een sfeerbepalend en bindend element binnen de Nederlandse samenleving. De nationale liefdadigheidsacties zijn een goed voorbeeld hiervan. Maar het heeft een keerzijde. Vooral in Amerika is een discussie losgebarsten over het zogenaamde philanthrocapitalism. De ambivalentie komt mooi tot uiting bij Callahan: In many ways, today's new philanthropy is exciting and inspiring. In other ways, it's scary and feels profoundly undemocratic ^[viii] Kolbert gaat een stap verder: "The philanthropists will decide, and then it will be left to their foundations to fight it out.". Wie de filantropie lief is, moet zijn ogen niet sluiten voor de potentiële oncontroleerbaarheid ervan en voor het feit dat het goede doel voor de een, het kwade is voor de ander. (Dat overheden zich aan het

kwaad te buiten kunnen gaan, behoeft geen toelichting. Maar daar is wel een uitgewerkt – volgens sommigen letterlijk uitgewerkt - systeem van checks and balances.)

Soros/Joop van den Ende

Recent kwam de Man van het jaar 2018 van de FT, George Soros in het nieuws. (Nederlandse) parlementariërs willen een onderzoek naar zijn Open Society. Afgezien van de ongezonde Europese belangstelling voor volkstribunalen en vervolgingen van joden, kun je stellen dat Soros net als Joop van den Ende een politiek-maatschappelijke invloed heeft. Soros bevestigt het politieke karakter van zijn bezigheden: “I would describe these endeavors (van de ‘the Open Society foundation’ , PdH) as political philanthropy.”

([\[ix\]](#)Andere filantropen lijken a-politiker en zien hun filantropie als bedrijf, zoals het miljardairsechtpaar in Louise Fresco’s roman De Idealisten [\[x\]](#) : “Ik pak mijn, onze filantropische stichting aan als een bedrijf. Met doelen en meetbare resultaten en waar mogelijk jaarlijkse prognoses. Investeren in armoedebestrijding is een illusie als daar geen businessplan onder ligt.” Maar goed, bedrijfsmatigheid zegt iets over efficiëntie maar niets over de rechtmatigheid of politieke invloed van datgene wat men doet. Zou dat nu niet in Nederland veel transparanter moeten? Een goed voorbeeld geeft het WRR team zelf in zijn rapport op p 138 – 142. Aan de hand van een concreet - door het vermogensfonds de Verre Bergen ondersteund - project in probleemwijk Pendrecht (Rotterdam) vertellen initiatiefneemster Bien Hofman, en Verre Bergen medewerkers Marvin Pires en Nanne Boonstra over wat en hoe de stichting werkt binnen dit project. Het siert miljardair Martijn van der Vorm dat hij met de Verre Bergen zoveel goeds doet. Het is echter ook een feit dat strategie en beleid van de Verre Bergen onbekend zijn. We hebben meer voorbeelden: Is de Joop van den Ende Foundation er nu vooral voor de familie en vrienden van Joop van den Ende of hebben het tijdschrift de Groene en radioprogramma Argos ongelijk? Waaraan besteedt de stichting Ammodo haar vorstelijke vermogen van een miljard Euro? [\[xi\]](#) Al die stichtingen maken gebruik van de ANBI status, dus hebben fiscale voordelen. Dat alleen al brengt de plicht met zich om rekening en verantwoording goed en min of meer publiek te regelen. Dat het toezicht op beleid, strategie en vermogensvorming bij ANBIs beter kon, merkte de fiscale commissie – ANBI al op in 2006[\[xii\]](#) Wat zegt onze regering? Bewindsman en beroeps Brabander Dijkhof meent dat particuliere vermogensfondsen niet afhankelijk zijn van publieksvertrouwen, en dat hier de overheid van moet weg blijven;

toezicht is niet geëigend. [\[xiii\]](#)Een onbegrijpelijke houding. En dan hebben we nog niet eens over loterijen die weinig tot niets met de liefde tot de medemens te maken hebben maar wel de uitbaters ervan tot miljonair maken. [\[xiv\]](#)Trommel waarschuwt[\[xv\]](#): “Een gestage ontwikkeling richting plutocratie verdraagt zich niet met de democratische grondbeginselen van vrije samenlevingen en zou langzamerhand een punt van serieuze politieke zorg moeten zijn, (..) ”

Ruimte voor geven: filantropie

Uitgangspunt voor het Nederlandse filantropische overheidsbeleid is – op papier - het Remonstrantse motto: vrijheid waar het kan, toezicht waar het moet. De remonstrantse toevoeging: ‘in alles de liefde’ laat de overheid weg, want zij is niet op de wereld om van ons te houden. Wat doet een goede wetgever? Wijlen Willem Witteveen – een van de slachtoffers van de neergeschoten MH17 –zegt in zijn standaardwerk over wetgeving: een wetgever moet luisteren en analyseren en vervolgens pas uitvaardigen en handhaven. In zijn magnum opus (De wet als kunstwerk) noemt Witteveen als het grondprobleem dat de wetgever het beleid *volgt* en niet meer bepaalt.

In het convenant «Ruimte voor Geven» hebben de Rijksoverheid en de filantropiesector, afspraken vastgelegd over samenwerking en overleg. In dit convenant legden de Rijksoverheid en de filantropiesector, verenigd in de Stichting Samenwerkende Brancheorganisaties Filantropie (SBF), afspraken vast over onderlinge samenwerking en overleg: “In het kader van zelfregulering ontwikkelen de overheid en de SBF een validatiestelsel om de basis te leggen voor een toezichtsarrangement met de Belastingdienst. (..). [\[xvi\]](#)

Dat was in 2012 en leek een doorbraak. In 2016 bevestigt de Staatsecretaris Dijkhof nog eens het onmiskenbare belang van de filantropiesector voor de Nederlandse samenleving en bevestigt de rol van de overheid “als het gaat om het stimuleren van geefgedrag, borgen van het publieksvertrouwen en bevorderen van de publiek-private samenwerking”. [\[xvii\]](#)

Vertrouwen in de toekomst – maar nu even niet: het wetsvoorstel

Waarom dit concept – wetsvoorstel Transparantie maatschappelijke organisaties? In het regeerakkoord Vertrouwen in de toekomst staat dat vanuit het buitenland met geld ongewenste invloed wordt gekocht in Nederlandse instellingen. Hoe wil men die invloed weren? Maatschappelijke organisaties moeten binnen zes maanden na

afloop van het boekjaar een overzicht van elke donatie boven de € 15.000 publiceren met naam en rugnummer. Die rechtvaardiging vindt de wetgever aldus de MvT in de kwetsbaarheid van maatschappelijke organisaties ‘voor beïnvloeding leidend tot onwenselijk gedrag’. Dat is een (te) magere bewijsvoering.

Het uitgangspunt in een democratische rechtsstaat is nu juist dat onwenselijk gedrag gewenst moet worden, althans getolereerd! Ook dat bevestigt het WRR-rapport. [\[xviii\]](#) Pas als men wetten of maatschappelijke zorgvuldigheid schaadt, wordt ingegrepen (uiteraard als het OM tijd heeft tussen alle overspeligheid door).

De belangrijkste bezwaren tegen het voorstel zijn puntsgewijs opgenomen in de brief van 8 januari van de FIN, de vereniging van vermogensfondsen. Sterk verkort, meent de FIN dat het ontwerp strijdt met de privacyregels en de geefbereid aantast. Het voorstel is bovendien onnodig omdat de goedbedoelensector in overleg met de overheid zichzelf organiseert. Zie het convenant hiervoor genoemd. Tot slot is het ontwerp overbodig; het voegt niets toe en is simpel te omzeilen. Een ijzersterk betoog, vind ik.

Wat nu?

Als strenger toezicht nodig is, en ik denk dat dat het geval is, waarom dan niet een onafhankelijke autoriteit opzetten (zoals in Engeland, de Charity Commission) - er wordt al gealludeerd op de Autoriteit Filantropische Markten - of de Kamers van Koophandel (KvKs) als poortwachters laten fungeren. Waarom niet alle verslagen en jaarrekeningen van fiscaal erkende organisaties (‘ANBI’) publiceren bij de KvKs? Een zekere opschaling van de KvKs kan sowieso geen kwaad; alleen privéadressen doorverkopen is niet voldoende ter rechtvaardiging van een bestaan.

Een herbezinning op de sector lijkt me heel wat nuttiger dan onder het mom van transparantie een rommelig wetje introduceren dat niet te handhaven is. Hoe moeilijk is het voor kwaadwillenden om een grote schenking op te knippen in kleine bedragen van 14.999 Euro of een spookvennootschap te gebruiken? Maar vooralsnog zie ik niet waarom 350.000 maatschappelijke organisaties privé-gegevens van hun donoren moeten publiceren vanwege een paar nare incidenten en een falend structureel toezicht. Witteveens boek heette ‘de wet als kunstwerk’, niet: ‘de wet als broddelwerk’.

Paul M de Haan - Rotterdam 26 januari 2019

[i] Badlands, Bruce Springsteen

[ii] Mattheüs 6:2

[iii] Filantropie op de grens van markt en overheid, Peter de Goede, Erik Schrijvers en Marianne de Visser (red.)

[iv] Tap, p 89

[v] Hoofdstuk 7 filantropie en veerkracht. Over gulle gaven en gulzig bestuur

[vi] Een sympathiek onderdeel van de voorgestelde wet betreft het publiceren door stichtingen van balans en staat van baten en lasten. Zie ook de reacties van Sabine de Wijkerslooth (EY) en Maiko van Bakel (PwC) op LinkedIn.

[vii] Vergelijk meest recent Tjeenk Willink, Herman. Groter denken, kleiner doen. Prometheus, Uitgeverij.

[viii] David Callahan. The Givers (p. 6) respectievelijk (Elizabeth Kolbert The New Yorker – Gospels of giving for the new gilded age, Augustus 2018, Elizabeth Kolbert. Zie ook in Nederland: Hedendaagse filantropie is een doorgerekende bedrijfsstrategie. VN 1 December 2018, Sander Pleij

[ix] George Soros. The Soros Lectures: At the Central European University

[x] Vermoedelijk gemodelleerd naar Bill en Nancy Gates

[xi] <https://vdef.nl/over-vandenende-foundation/in-de-media-archieff/> respectievelijk <https://www.dedikkeblauwe.nl/news/is-ammodo-een-respectabel-fonds>

[xii] Algemeen nut beogende instellingen, Geschriften van de vereniging van belastingwetenschap, no. 232 deel iii, p 166

[xiii] Fiscale agenda kamerstuk 32740 , nr 20

[xiv] En die vervolgens de IJ – prijs van de gemeente Amsterdam/PwC krijgen. Ik vind Boudewijn Poelmann een prima vent maar waarom die prijs?

[xv] Tap p 259

[\[xvii\]](#) 32 740 Fiscale agenda Nr. 13 BRIEF VAN DE STAATSSECRETARISSEN VAN VEILIGHEID EN JUSTITIE EN VAN FINANCIËN Den Haag, 20 september 2012

[\[xvii\]](#) 32 740 Fiscale agenda Nr. 20 BRIEF VAN DE STAATSSECRETARIS VAN VEILIGHEID EN JUSTITIE

8 november 2016

[\[xviii\]](#) Tap, p 43 en 46